

Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW) KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

Geitenwollen sokken en een krop onbespoten sla

van der Steen, Margit; Oprel, Marieke; Meurs van, Wim ; Krabbendam, Hans; van de Grift, Liesbeth; Kessel, van, Alexander; Ribberink, Anneke; Hoetink, Carla; Jong, de, Wim; van dam, peter

published in

De Politieke Partij Radikalen 1968-1990
2022

document version

Peer reviewed version

[Link to publication in KNAW Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van der Steen, M., Oprel, M. (editor), Meurs van, W. (editor), Krabbendam, H. (editor), van de Grift, L., Kessel, van, A., Ribberink, A., Hoetink, C., Jong, de, W., & van dam, P. (2022). Geitenwollen sokken en een krop onbespoten sla: de partijcultuur van de PPR. In H. Krabbendam, W. van Meurs, C. van den Belt, & M. Oprel (editors), *De Politieke Partij Radikalen 1968-1990: Macht uit het zadel* (blz. 20-22). Boom.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

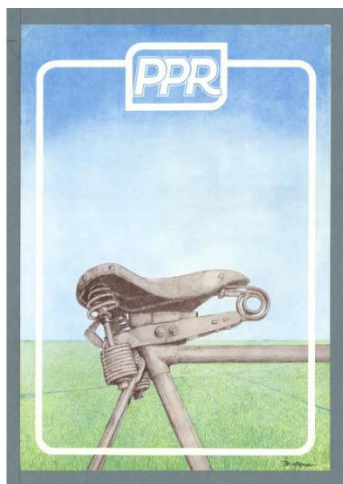
- Users may download and print one copy of any publication from the KNAW public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the KNAW public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

pure@knaw.nl

Bron¹

**Geitenwollensokken en een krop onbespoten sla:
de partijcultuur van de PPR.**

Margit van der Steen

In een poenig conferentiecentrum in Almere vond op 16 april 1988 het partijcongres plaats waar de PPR haar twintigjarig bestaan vierde. Bram van Ojik nam er de voorzittersshamer over van Janneke van der Plaat en lanceerde de slogan Vrolijk Links. Zo moest de partij na een wat mindere periode weer meer aantrekkelijk voor de dag komen. Feestredenaar en parlementair journalist Henri Faas sloot af met herinneringen aan de afgelopen twee decennia. Hij had geen heimwee 'naar een PPR van boskabouters met ribfluwelen broekjes en geiteharen sokjes aan, die knabbelen van onbespoten, loodvrije radijsjes.'² De toon was gezet. Na de 'geitenwollensokken' die staan voor wat wereldvreemde, idealistische, halfzachte, alternatieve hervormers³, zou de partij nu toe zijn aan meer vrolijkheid. Onderstaand affiche met een kortgeknipte, baardloze jongeman en een vrouw op lage pumps probeert dit zichtbaar te maken.

Bron⁴

Over dit partijcongres verschenen vele bijdragen in de media die iets lieten zien van de eigenheid van de PPR-cultuur.⁵ Immers, een partij is meer dan de besluiten van een bestuur of de opstelling van

Tweede Kamerleden. Naast organisatorische structuren en gedeelde visies houdt een gemeenschappelijke cultuur een partij bij elkaar, een cultuur waar leden zich mee kunnen verbinden. Volgens Gerrit Voerman, groot kenner van de Nederlandse politiek, gaat het hierbij onder meer om een gedeelde beleving van politiek, de sfeer en de nestgeur, de gedragscodes, de omgangsvormen en de rituelen. Ook mobilisatievormen zoals partijbijeenkomsten en campagnes zijn van belang.⁶ Een partijcultuur is niet statisch en onveranderlijk, zoals het congres in Almere liet zien. Leden beleven die cultuur niet allemaal op dezelfde manier en dragen die cultuur niet op eendere wijze uit. Zo ook de PPR.

Historicus Gregor Rensen, aanwezig in Almere, kan hierover met gezag spreken. Hij was bijna vijftien jaar lang lokaal en landelijk actief in de PPR, betrokken bij het wetenschappelijk bureau, inmiddels burgemeester van Brielle en lid van de PvdA. Rensen: 'Binnen de PPR waren er verschillende generaties. De oprichters van de partij waren christen-radicalen en later kwamen er meer langharige studenten en kabouterachtige types bij.'⁷ Dat die uiteenlopende generaties en groepen aanwezig waren tijdens het congres bleek eveneens uit krantenverslagen. In de zaal waren veel jonge mensen, maar ook enkele 'reliëken uit de jaren zestig, gave handgeweven types'. Dat de partij vrolijker moest worden, vond Rensen goed passen: 'Ik herinner mij de PPR als een partij van aardige mensen. Al waren er soms flinke ruzies over de inhoud, men bleef nooit lang kwaad op elkaar. We hadden plezier samen. Het bestuur van het lokale actiecentrum in Nijmegen ging zelfs samen zwemmen in de Bisonbaai (MvdS het lokale naaktstrand), kom daar nu eens om.'

Bovenstaand voorbeeld zegt iets over omgangsvormen in een partij. Maar ook kleding en voedsel kunnen een toon zetten. Die was niet uniek voor de PPR, maar wel betekenisvol.⁸ Want waar Henri Faas al wees op de loodvrije radijsjes, klaagde een andere congresdeelnemer over andere groente: ze merkte op dat in heel Almere geen krop onbespoten sla te verkrijgen zou zijn. Grote PPR-idealen over een nieuw landbouwbeleid, gecombineerd met een voorliefde voor kleinschaligheid werden vertaald in een persoonlijke levensstijl en dat maakte deze vrouw zichtbaar. Dit voorbeeld stond niet op zichzelf. In PPR-kringen waren eikeltjeskoffie en ideële koffie met rietsuiker, te verkrijgen bij de reformwinkel en de Derde Wereldwinkel, gangbaar. De partij stond voor het milieu en de internationale solidariteit en met deze keuze konden maar liefst twee utopische vliegen in een klap worden geslagen.

Een levensstijl waarin pronken voorop stond, hoorde niet bij de PPR. Niet voor niets zorgde de keuze voor het congrescentrum voor het volgende commentaar van een journalist: 'Dit is geen ruimte waar je een PPR-congres mag verwachten. Te modernistisch, te chique. Een kathedraal van plexiglas, lange weelderige gordijnen van rood velours, dat soort zaken.' Gregor Rensen herinnerde zich dat niet gek werd opgekeken van breiende congresdeelnemers, van beide seksen. Een enkele hond werd gesignaleerd, en dat paste wel bij de PPR. Er werd niet moeilijk gedaan over de aanwezigheid van huisdieren bij een partijcongres. Toen Tweede Kamerlid Michel van Winkel medio jaren zeventig zijn hond mee wilde nemen naar het parlement, stak Kamervoorzitter Anne Vondeling daar wel een stokje voor. De hond was immers geen lid van de Tweede Kamer.⁹

Het congres in 1988 beoogde de partij een vlotter imago te bezorgen. Dat de spreker die op de onbespoten sla wees haar 'knapzakje' op de rug hield tijdens haar interventie, was een bron van vrolijkheid voor de media. Een journalist: 'Men neme geitenwollen sokken, sandalen, verwarde hoofd- en baardharen alsmede een te vaak gewassen spijkerbroek en ziedaar: de PPR-figuur.' Scheidend voorzitter Janneke van der Plaat haastte zich te zeggen dat ze dit beeld herkende, maar dat er al tien jaar lang niet meer op geitenwollen sokken werd gelopen.

De vrolijkheid die in 1988 in gang werd gezet, heeft niet lang mogen duren. Nadat Bram van Ojik in 1988 het stokje overnam, werd de partij op 16 februari 1991 opgeheven. De PPR ging op in Groen Links, samen met de christenen van de Evangelische Volkspartij, de principiële pacifisten van de Pacifistisch Socialistische Partij en niet te vergeten de gestaalde kaders van de Communistische Partij van Nederland. De partij met haar karakteristieke cultuur was niet meer.

Dr. Margit van der Steen is historicus en als managing director van de landelijke Onderzoekschool Politieke Geschiedenis verbonden aan het KNAW Huygens Instituut Nederlandse Geschiedenis. Zij publiceerde over vrouwen- en gendergeschiedenis, de biografie en moderne Nederlandse politieke geschiedenis.

Gepubliceerd in: Christoph van den Belt e.a. (red.), *De Politieke Partij Radikalen 1968-1990. Macht uit het zadel* (Amsterdam 2022, Boom), 20-22.

---

¹ Bron affiche fiets: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/ppr-wegman-ton?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=PPR+&identificer=NAGO02%3AIIISG-30051002769500>

Het affiche uit 1974 is ontworpen door Ton Wegman.

² PPR Jaaroverzicht 1988, bron: <https://dnpp.nl/pp/ppr/jv/1988>

³ <https://Etymologiebank.nl>. Geraadpleegd 2 november 2021.

⁴ Bron affiche tegen verzuring: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/tegen-verzuring-politiek-paulussen-joep?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=PPR+1988+&identificer=NAGO02%3AIIISG-30051001752903>

⁵ Zie KDC, archiefnummer PPR 1979-1984: verslagen diverse congressen 1988.

De citaten in deze bijdrage komen uit de volgende kranten:

‘handgeweven types’ en de beschrijving van het congrescentrum: Jan Tromp, Nieuwe vrolijkheid PPR neigt tot verveling, in *De Volkskrant* 18 april 1988

‘PPR-type’ en de reactie van Janneke van der Plaats: Harry Brink, *Kluwers Dagbladen*, 19 april 1988

‘knapzakje’: Bert van Slooten, *krant onbekend*, in KDC, PPR 1979-1984

⁶ Gerrit Voerman, Partijcultuur in Nederland: naar nieuwe invalshoeken in de studie van de politieke partij. In Gerrit Voerman en Dirk Jan Wolffram (editors), *Benaderingen van de geschiedenis van politiek* (blz. 43- 49). Kossmann Instituut, Rijksuniversiteit Groningen 2006, p 43-49, aldaar p 44-45.

⁷ Interview met Gregor Rensen d.d. 10 oktober 2021.

⁸ Zie voor geraadpleegde literatuur over de PPR onder meer Gerrit Voerman, ‘Communisten, pacifistisch-socialisten, radicalen en progressieve christenen. De voorlopers van Groen Links’, in: Paul Lucardie en Gerrit Voerman (red.), *Van de straat naar de staat? GroenLinks 1990-2010* (Amsterdam 2010), 15-36; Gerrit Voerman, ‘Een fusie in drie bedrijven. De moeizame totstandkoming van GroenLinks (1986-1990)’, in: Paul Lucardie en Gerrit Voerman (red.), a.w. p 37-61; Yannick Heijmans, *Hart voor het milieu. De ontwikkeling van de milieupolitiek van de PPR, 1968-1989* (Nijmegen 2018, scriptie).

⁹ Henry C. Faas, *Omdat het om mensen gaat* (Alphen aan den Rijn 1977), 64.